תשא ב

א. בזהר פרשתנו[1] מסופר אודות ר' יוסי ור' חייא שהלכו בדרך ודברו ב־עניני תורה, ולבסוף[2] אמר ר' חייא דרוש עה"פ[3] „והי' באחרית הימים נכון יהי' הר בית ה' בראש ההרים . . ונהרו אליו כל הגוים", ולאח"ז[4] אמר ר' יוסי „זכאה ארחא דא דזכינא להאי מלה, א"ל (ר"י) ממאן שמעת לה, א"ל (ר"ח) יומא חדא הוינא אזיל בארחא ושמענא וחמינא לי' לרב המנונא סבא (נ"א לר' שמעון) דהוה דריש להאי קרא לרבי אחא".

ואאמו"ר בהערותיו לספר הזהר הא־ריך בביאור דברי הזהר ע"ד הקבלה, ובתוך דבריו כתב[5], וז"ל:

„ר' חייא בתחלה כשאמר לר' יוסי זה הדרוש לא אמרו בשם ר"ה או ר"ש, ולכאורה הרי צריכין לומר דבר בשם אומרו, וכמאמר[6] כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, הנה עפ"י פשוט י"ל שאימתי צריכים לומר דבר בשם אומרו הוא כשהאומר הדבר אמר לו זה האומרו אז הוא צריך לומר בשם אומרו, וכמו במרדכי ואסתר שמשם נל־מד זה שאמר מרדכי לאסתר כמ"ש[7] ויגד לאסתר המלכה, אז צריך השומע ממנו לאמרו בשם אומרו כמ"ש[7] ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי, משא"כ בנדו"ד לא אמר זה ר"ה או ר"ש לר' חייא רק לר' אחא, ור' חייא שאירע התם שמע זה ג"כ אבל לא לו אמר ר"ה או ר"ש, אז אינו מחוייב לומר בשם אומרו, כי ע"ז אין ראי' ממרדכי ואסתר שהתם אמר מרדכי לאסתר, ורק כשר' יוסי שאלו ממאן שמעת לה אז סיפר לו ר"ח ממי שמע.

ועפ"ז א"ש ג"כ הלשון דר"י ממאן שמעת לה ולא אמר מאן אמר לך, הוא כי ר' יוסי הבין שלא אמרו דרוש זה לר' חייא כי א"כ הי' אומר לו בשם אומרו . . לכן שאלו ממי שמעת לה, היינו לא מאן אמר לך אלא ממאן שמעת לה, שלא אמרו זה לר"ח אלא שר"ח שמע זה". עכ"ל.

ב. וצריך להבין: אמירת דבר בשם אומרו אינה רק סגולה לגאולה כמרז"ל הנ"ל „כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם" (שמקורו במס' אבות, ו־הובא גם בחולין[8] ובנדה[9], כמ"ש אאמו"ר בהמשך דבריו שם), אלא הוא חיוב ג־מור, והובא להלכה במגן אברהם[10], ד־„כל שאינו אומר דבר בשם אומרו עובר

1) ח"ב קפח, א.
2) שם קפט, ב ואילך.
3) ישעי' ב, ב.
4) קצ, א.
5) לקוטי לוי"צ ח"ב ע' קמ.
6) אבות פ"ו, ו (בסופו). מגילה טו, ס"א. ועוד (הובאו לקמן).
7) אסתר ב, כב.
8) קד, ב.
9) יט, ב.
10) או"ח סקנ"ו סק"ב. ובשל"ה (עג, ס"א) „ומדברי קבלה ומד"ס פ"ק דנדרים (ראה לקמן ובהערה הבאה) תני ר' חייא כל שאינו אומר דבר בשם אומרו עובר בלאו שנאמר אל תגזול דל כי דל הוא".

*) ולהעיר שלא הביאו אדה"ז בשו"ע שלו ש־מיוסד עפ"י דעת כל הפוסקים ראשונים ואחרונים ובראשם הרב בעל מ"א" (לשון הרבנים בני הגאון המחבר לשו"ע אדה"ז), אף שבסימן זה עצמו מביא כו"כ דברים מדברי המג"א לפנ"ז ולאח"ז.

בלאו (נדרים פ"קיו)" [ומקורו במדרש[12] „אמר רבי חזקי' אמר רבי ירמי' בר אבא בשם רבי יוחנן כל שאינו אומר דבר בשם אומרו עליו הכתוב אומר[13] אל תגזל דל כי דל הוא וצריך אדם כשהוא שומע דבר לומר אותו בשם אומרו"[14]].

ולפי זה צ"ב במ"ש אאמו"ר ש„עפ"י פשוט י"ל שאימתי צריכים לומר דבר בשם אומרו הוא כשהאומר הדבר אמר לו זה האומרו אז הוא צריך לומר בשם אומרו, וכמו במרדכי ואסתר" — דלכאורה, חילוק זה יש לו מקום רק לענין הסגולה דהבאת גאולה לעולם, דכאשר האומר רק שמע הדבר מהאומרו אבל לא אמרו לו אין ראי' ע"ז ממרדכי ואסתר ניון „שהתם אמר מרדכי לאסתר", אבל בנוגע להלאו ד„אל תגזול דל" מובן ששייך גם כששומע דבר שנאמר לאדם אחר, ואדרבה, לכאורה הוי יותר בגדר „גזילה"[15] מבעל המאמר כששומע דבר שנאמר לאחר, שבעל המאמר לא נתכוין לאמרו אליו אלא למישהו אחר, והוא כאילו חוטף ואומר מה ששמע מפי אחרים מבלי להזכיר שם אומרו.

ועכצ"ל שמדבר כאן באופן שאין בזה האיסור ד„אל תגזול דל".

ג. ויובן זה בהקדם שמצינו כמה מאמרי רז"ל שלא נאמרו בשם אומרם, כמודגש במיוחד אצל רבי אליעזר הגדול, שאף ש„לא אמר דבר שלא שמע מפי רבו לעולם"[16], מ"מ יש ריבוי מאמרים שלו שלא הזכיר בהם שם רבו[17], ומדוע לא חש להא דכל שאינו אומר דבר בשם אומרו עובר בלאו.

[לכאורה יש לומר ע"פ מ"ש בגמ'[18] „אזל ר' אלעזר אמר לשמעתא בי מדרשא ולא אמרה משמי' דר' יוחנן שמע ר"י איקפיד כו' עול לגבי' רבי אמי ור' אסי א"ל כו' וכי על כל דבר שאמר יהושע הי' אומר להם כך אמר לי משה אלא יהושע יושב ודורש סתם והכל יודעים שתורתו של משה היא, אף ר' אלעזר תלמידך יושב ודורש סתם והכל יודעין כי שלך היא"[19].

ועפ"ז י"ל שעד"ז הוא גם בר' אליעזר

---

11) בנדרים לפנינו ליתא. וראה שו"ת נוב"י או"ח מהד"ת ס"כ; הגהות רעק"א לשו"ע; שערי תשובה שם; ועוד — שמקורו במדרש תנחומא ויל"ש שבהערה הבאה.

12) תנחומא במדבר כב. יל"ש במדבר רמז תרצה. יל"ש משלי עה"פ רמז תתקס.

13) משלי כב, כב.

14) ולהעיר שבמדרש שם ממשיך „משלישי הלכה, ששנו רבותינו, אמר רבי תנחום הלבלר מקובל אני מרבי מיאשא שקבל מן הזקנים הלכה למשה מסיני כו'". ובזית רענן שם „ומזה למדנו שצריך לומר השמועה בשם אומרו עד השלישי". וראה לקמן הערה 47.

15) להעיר משל"ה (קפג, ב) „שיאמר דבר בשם אומרו ולא יגזול דעת האומרו כי גזילה זו יותר גזילה מגזילת ממון כו'".

16) סוכה כז, סע"ב. וש"נ. וראה שם כח, א: הזקקתוני . . מרבותי (ראה לקמן הערה 21) . . לא אמרתי דבר שלא שמעתי מרבי מעולם. ועד"ז ביומא סו, ב.

17) להעיר מחד"ג מהרש"א ברכות (כז, ריש ע"ב) „מצינו בכמה דוכתין דגם דבר שלא שמעו מרבם אמרו חכמים מסברא ואפשר לומר דדבר שאינו של סברא לא אמרה ר"א בשם רבו כיון שלא שמע מפיו", ולפי דבריו נמצא דדברים של סברא אמר מדעתו (אף שלא שמעם מרבו). אבל ראה פתח עינים להחיד"א ברכות שם שמסוגיית הגמ' בסוכה שם נראה דגם דבר של סברא לא אמר אלא מה ששמע מרבו.

18) יבמות צו, סע"ב. ועד"ז בירושלמי שקלים פ"ב ה"ה.

19) וראה עד"ז בירושלמי ברכות פ"ב ה"א. מו"ק פ"ג ה"ז. וכ"ה להלכה — ראה נ"כ הטושו"ע יו"ד סרמ"ב סכ"ד.

הגדול, שלא הוצרך לומר דבריו בשם רבו כי הכל יודעים שכל דבריו הם של רבו[20].

אבל לכאורה דוחק לתרץ כן הנהגת ר' אליעזר הגדול, דממה שאמר „הרבה תורה למדתי ולא חסרתי מרבותי"[21], „רבותי" לשון רבים, מוכח שהי' לו יותר מרב אחד, וא"כ הי' צריך להזכיר[22] בכל דבר מאיזה רב קיבלו].

ע"פ פשוט יש לומר דהלאו ד„אל תגזול דל" הוא ע"ד גזילה בפשטות, ש־דבר שאין בעה"ב מקפיד עליו אין בו משום גזל[23], ועד"ז בדברי תורה שהאי־סור הוא רק כשהאומר מקפיד שיאמרו הדבר משמו, אבל כשאינו מקפיד ליכא הלאו דאל תגזול דל, ולכן מובן שר' אליעזר לא עבר ע"ז כי רבותיו לא היו מקפידים בזה.

אבל נוסף על הדוחק בעצם הדבר, דלכאורה צריך הרב להודיע בפירוש שאינו מקפיד ולא מספיק שהתלמיד יודע זאת מסברא [ועוד, דלכאורה כדי לבטל חיוב לומר דבר בשם אומרו מח־מת כבוד רבו, אינו מספיק שרבו רק לא יקפיד ע"ז אלא צ"ל מחילה], הרי זה רק מבטל האיסור, אבל פשיטא דאין זה מהודר ולפנים משורת הדין, ואדרבה מצוה קעביד אם יאמר בשמו[24], ד„אל[25] תמנע טוב מבעליו"[26].

ד. ונ"ל הביאור בזה:

אף שריב"ז אמר על תלמידו ר"א שהוא „בור סוד שאינו מאבד טיפה"[27], מובן שר"א לא הסתפק בידיעת תורת רבו, אלא ודאי התייגע והתעמק בהבנת הדברים עד שהם נתעצמו בשכלו והשג־תו, באופן שהשתכנע והבין הדברים ו־נעשים שכלו, וא"כ מה שאמר אח"כ דבר זה אינו ענין של חזרה על דברי רבו בלבד אלא שדבר זה הי' מוכרח מצד שכלו.

[וע"ד המבואר בכ"מ[28] לגבי תנאים ואמוראים, שפסקי הדינים שלהם היו ע"פ שורש נשמתם, וכמו בפלוגתא דב"ש וב"ה, שב"ש ששרשם מבחי' הגבורות

---

20) לכאורה כן פירש בכס"מ לרמב"ם הל' ת"ת פ"ה ה"ט בהך דר"א דסוכה.

21) סנהדרין סח, א. וראה גם סוכה שבהערה 16 (ואולי — מכיון שמתחיל מ„רבותי" ומסיים „מרבי" — „רבותי" (בסוכה) לאו דוקא).

22) ראה ב"ח וש"ך יו"ד שם. וראה בארוכה יד מלאכי כללי התי"ו סי' תרסג. וראה בנוגע לר"א בפרט — בהקדמת הרד"ל לפדר"א („שם האחד אליעזר") אות ז' ד"ה ובענין הא דדבר (ואילך).

23) ראה ב"ק בסופו. וראה טחו"מ סו"ס שנח ושו"ע שם ר"ס שנט.

24) וראה ש"ך שם סקמ"ג בסופו „אסור לומר בסתם וכש"כ משם עצמו דבר ששמע מאחרים דהוי מתעטף בטלית שאינו שלו". וראה ברית עולם לספר חסידים סי' רכד. אבל צ"ע אם זה שייך לר"א, כיון שידוע שלא אמר דבר שלא שמע מרבו(תיו) מעולם. ולהעיר שבנוגע לרבי אליעזר איתא במדרש (פסיק־תא דפ' פרה. תנחומא חקת ח. במדב"ר פי"ט, ז) „בשעה שעלה משה לשמים שמע קולו של הקב"ה שהוא יושב ועוסק בפרשת פרה אדומה ואומר הלכה בשם אומרה' רבי אליעזר אומר עגלה בת שנתה ופרה בת שתים" — שאמרה בשם רבי אליעזר ולא בשם רבו (רבותיו).

25) משלי ג, כז.

26) וראה (בכמה פרטי דינים וכו' באומר דבר בשם אומרו) המובא בשד"ח כרך ז (פאת השדה מערכת האל"ף כללים כלל קמג) א'תקמא, א ואילך. כרך ח' (שיורי הפאה מערכת הא' כלל לה) א'תשטו, ד ואילך. ובכ"מ.

27) אבות פ"ב מ"ט.

28) ביאוה"ז וישלח כ, ב.

*) ראה עד"ז חגיגה טו, ב. ועוד.

מחמירים, וב"ה ששרשם מבחי' החסדים מקילים[29] — דלכאורה, תורה לא בשמים היא[30], וכיצד אפשר לפסוק ע"פ שורש נשמתם? — אלא שהפס"ד שלהם הי' ל־ אחרי ההתבוננות והיגיעה בשכלם כפי שהם למטה, נשמות בגופים דוקא, היינו, שלא הסתפקו במה שהתקבל אצלם מצד שורש נשמתם, אלא התייגעו בהבנת ו־ השגת הענין עד שהבינו כך בשכלם ל־ מטה בגוף[31].

וענין זה, שדבר תורה המתעצם עם שכלו ה"ה נחשב שלו, מצינו גם להלכה, כדאיתא בגמ'[32] ש„הרב שמחל על כבודו כבודו מחול שנאמר[33] וה' הולך לפניהם יומם . . הכי השתא התם הקב"ה עלמא דילי' הוא ותורה דילי' היא מחיל לי' ליקרי' הכא תורה דילי' היא (בתמי', ה־ כבוד תלוי בתורה ואינו יכול למחול על כבוד התורה שהיא של הקב"ה. רש"י), הדר אמר רבא אין, תורה דילי' היא דכתיב[34] ובתורתו יהגה יומם ולילה", ופרש"י „כי[34] אם בתורת ה' חפצו ובתור־ תו יהגה, בתחלה היא נקראת תורת השם ומשלמדה וגרסה היא נקראת תורתו"[35], הרי שיגיעת התורה היא באופן שיש לאדם בעלות על התורה עד שיכול למ־ חול על כבוד התורה.

ועפ"ז מובן בנדו"ד, הנהגת ר"א הג־ דול, שאין בזה הענין ד„אל תגזול דל"*[35], כי הוא נעשה הבעלים על התורה של־ מד.

ומעתה מובן מה שלא הזכיר אאמו"ר בביאור דברי הזהר האיסור ד„אל תגזול דל" אלא רק הענין ד„מביא גאולה לעולם" — כי גבי ר"ח לא שייך הענין ד„אל תגזול דל" [כדמוכח מזה גופא שלא הזכיר ר"ח שם בעל השמועה עד ששאלו ר"י „ממאן שמעת להּ"], והיינו לפי שהתייגע בהענין[36] עד שהבין הדבר בשכלו ונתעצם עמו, וכנ"ל.

[ועד"ז הוא במה שהביא אאמו"ר[37] „מה שמצינו בחולין דק"ד ובכריתות דכ"ג ובנדה די"ט ששנו במשנה דעת הת"ק ואח"כ דעת ר' יוסי, ופריך בגמרא שם ר' יוסי היינו ת"ק, ומתרץ הא קא משמע לן מאן ת"ק ר' יוסי, כל[38] האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם שנאמר ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי . . ועיין בפרש"י בחולין שם שהתנא שכח ולא הזכיר שמו בתחלה וחזר

---

29) ראה גם תניא בהקדמה (ג, סע"ב ואילך).

30) נצבים ל, יב.

31) ראה לקוטי לוי"צ אגרות קודש (ע' רסג ואילך).

32) קידושין לב, סע"א ואילך. וראה ע"ז יט, א.

33) בשלח יג, כא.

34) תהלים א, ב ובפרש"י שם.

35) שהכוונה בזה לאחר ש„יהגה" בתורה, כב־ המשך הגמ' ש„עיין בתלמודו לדמות מילתא למיל־ תא להקשות ולתרץ כו'" (פרש"י ע"ז שם ד"ה ואח"כ יהגה), „ליסבר" — שבת סג, א.

*35) ומצד הענין ד„מביא גאולה לעולם" — ראה לקמן הערה *46.

36) בלקוטי לוי"צ לזהר שם (ע' קמז) מחלק בין ר"ה ור"ש „שהמיתו א"ע עלי' וחידשו זה לא היו צריכים לקשר בכנף לבושם שלא תשכח כי הרי כבר המיתו א"ע עלי' ומתקיים אצלם אבל ר"ח שלא חידש זה רק ששמע מר"ה או מר"ש א"כ לא המית א"ע עלי', אצלו יכול להיות שתשתכח ותסור ממנה, לכן קשרה בכנף לבושו כו'".

אבל אין זו סתירה להא שנתעצם בשכלו, כי י"ל דהצורך להמית א"ע עלי' הוא דוקא בכדי לחדש ולהמציא ענין בתורה, אבל בדבר שלא חידש אפשר שהדבר יתעצם בשכלו גם כשלא המית עצמו עלי'. וראה לקוטי לוי"צ שם ע' קמב (הובא לקמן בפנים ס"ח) שגם בענין זה היו דברים שר"ח חידש מעצמו.

37) לקוטי לוי"צ שם (ס"ע קמ ואילך).

38) מכאן — ליתא בכריתות.

והזכיר שמו" – ופי' אאמו"ר[39] שמזה גו־פא ששכח התנא ולא הזכיר שמו בתחלה וחזר והזכיר שמו, מובן, שלא הי' בזה חיוב להזכיר שמו*[39] – ומובן, דכ"ש שלא הי' בזה איסור דאל תגזול, והיינו כנ"ל לפי שהתייגע עד שהבין הענין בשכלו].

ה. והנה מובן דענין "האומר דבר בשם אומרו" שנאמר בפרק קנין תורה, אינו במקום שיש לאו, אלא הו"ע של מדת חסידות, כשאר הענינים שבפרקי אבות[40].

והיינו דלא איירי בשמועה והלכה (וכ"ש לימודים פירושים וסברות)*[40] ש־קיבל ולא נתעצמו במוחו ושכלו, שבאו־פן זה מחוייב בדבר, כ"א באופן שבגלוי ה"ז דבר שנתעצם בשכלו, וזה שאומר דבר זה אינו משום שקיבלו מרבו אלא הוא ענין המיוחד לשכלו דוקא, ועד שכולו הוא לימוד ופירוש שלו וסברתו, הנה גם בזה יש מעלה מיוחדת (משום מילתא דחסידותא) כשאומר הדבר בשם אומרו.

וצריך להבין מדוע בנדון כזה שדבר זה נתאמת בשכלו יש בזה משום "האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם", מאחר שאמירה זו היא לא לפי ששמע הדבר מהאומר אלא לפי שכן הבין בשכלו.

ולאידך, מכיון שבנדו"ז ישנו הענין דמביא גאולה לעולם, מהי ההסברה בזה שכאשר האומר לא אמרו לו אלא הוא שמע כשהלה אמרו לאדם אחר, בזה ליכא הסגולה ד"מביא גאולה לעולם" (כנ"ל ס"א).

ו. ויובן זה בהקדם ביאור הענין ד־"האומר דבר בשם אומרו" שהובא לרא־שונה במס' אבות בברייתא דקנין תורה, שהוא האחרון מהמ"ח דברים שהתורה נקנית בהם, ולאח"ז מסיים "הא למדת כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם שנאמר ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי".

ומובן מזה, דאף שהו"ע של מדת חסי־דות, כשאר הענינים שבפרקי אבות[40], ולא חיוב ממש, מ"מ ה"ז נוגע לקנין תורה, ועוד זאת, מזה שדבר זה נמנה בסוף המ"ח דברים (שנמנו מן הקל אל הכבד), משמע, שבמילי דחסידותא דקנין תורה גופא, הרי הוא במעלה ובמדריגה עליונה (ולאח"ז מוסיף עוד מעלה, ש־מביא גאולה לעולם[41]).

וביאור הדבר:

כשם שהוא בכללות התורה, שהלומד צריך לידע המסורה מי קיבל ממי כמו שסידר התנא בריש מס' אבות, וכפי ש־האריך הרמב"ם בהקדמתו לס' היד ב־ארבעים דורות שבמסירת התורה[42], עד"ז הוא בכל ענין פרטי בהלכה וסברת ה־הלכה, אף דברים שחידש מעצמו וכיו"ב, הרי כאשר אומרים מאיזה בית מדרש בא חידוש זה – יש בכך משום חיזוק ענין ה"מסורה" שבתורה.

והיינו לא רק בדברים שבאו מפי ה־

---

39) לקוטי לוי"צ שם (ע' קמא) – לפירושו הנ"ל (ס"א) – ש"בתחלה לא אמרם בשמו כי לא לו אמרם ר' יוסי ואז אין חיוב לומר בשם אומרו".

*39) והטעם שלבסוף חזר והזכיר שמו – ראה לקמן סעיף ח'.

40) ב"ק ל, א.

*40) ראה שם עולם (להר"ר מרגליות) בפתיחה סוף אות א' – שאמירת דבר בשם אומרו הוא לא רק בהלכה חדשה (שחייבים לאומרו בשם מי שחידשו), אלא גם בשמועות והלכות מקובלות (כהלכה למשה מסיני).

41) ראה בארוכה במפרשי המשנה.

42) וראה פי' נחלת אבות להאברבנאל ב־הקדמתו הקדמה הג'.

שמועה או הלכה למשה מסיני וכיו"ב, שבזה אין חידוש שאומר ממי קיבל שמועה זו[43], אלא גם בדברים התלויים בסברא, שתלמיד ותיק חידש[44] ע"י א' מהמדות שהתורה נדרשת בהן, או ע"י סברות בעומק טעמי ההלכות[45], הרי את היסוד ו„דרך הלימוד" קיבל מרבו (ו־כיו"ב), ולכן יש ענין להזכיר את שם רבו[46].

וזהו הפירוש הפנימי במה שמסיים „הא למדת כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם" (דלכאורה, גאולה לעולם — מאי בעי הכא?) — שהמעלה בזה שגם דברים אלו אומר בשם אומרו היא כך, שע"ז מגלה (גואל) ההעלם דכל עניני התורה, ששורש ואמיתית כל פרטי הלכות פירושים וסברות שנתחדשו ע"י כאו"א הוא במה שנאמר למשה מ־סיני*[46].

והיינו, דנוסף על הידיעה בכלל ה־תורה שיודע מסורתה עד למשה מסיני, הרי הוא גואל כל פרט מדברי תורה, ע"ז שמגלים את האומר הראשון, שהוא משה רבינו מפי הגבורה[47].

ז. וע"פ כ"ז אולי יש לבאר דברי אאמו"ר, „דעפ"י פשוט י"ל שאימתי צרי־כים לומר דבר בשם אומרו הוא כש־האומר אמרו לאדם זה האומרו, אבל אם לא אמר לו אז אינו מחוייב לומר בשם אומרו":

בגדר*[47] התורה יש ב' דברים: (א) מסירה מדור דור, (ב) מה שישראל[48] מוסיפים ומחדשים בתורה. וכמו התנאים, ש„כמה ענינים (ש)נתחדשו בתושבע"פ ורק אסמכוהו אקרא"[49] ועד שישנם „ה־גזירות והתקנות והמנהגות"[50] שבאים לגמרי על ידי החכמים ועד שנעשו תו־רה דוקא על ידי ישראל, כי רק דברים שנתפשטו בישראל ורוב הציבור יכולים לעמוד בהם נעשו חלק מהתורה[51].

ודבר זה הוא מצד עצם גדר התורה, כי כיון שהתורה לא בשמים היא אלא ניתנה לבעלותם של ישראל, ופסק דיני התורה הוא ע"פ הנראה בשכלם, ועד

---

43) ראה הקדמת הרמב"ם לס' היד ובהקדמתו לפירוש המשניות.

44) ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. שמו"ר פרשתנו רפמ"ז (ועוד — נסמנו בלקו"ש חי"ט ע' 252).

45) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ס"ב.

46) ראה דרך חיים למהר"ל אבות פ"ו שם.

*46) וי"ל שלענין מעלה זו מספיקה ההודעה הכללית דר"א הגדול „מעולם לא אמרתי דבר כו'".

47) וראה ירושלמי שבת פ"א ה"ב (ועד"ז בקידושין פ"א ה"ז) „ר' חזקי' ר' ירמי' ר' חייא בשם רבי יוחנן אם יכול את לשלשל את השמועה עד משה שלשלה ואם לאו תפוס או ראשון ראשון או אחרון אחרון, מאי טעמא והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת (ואתחנן ד, ט־י) עד יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב". וראה פני משה שם „ומשום דמצוה לאומרם בשם אומרם כו'". ולפ"ז לכאורה פירוש „משלישי הלכה" (נסמן בהערה 14) הוא שצריך לשלשל עד משה. וראה נזיר נו, ב ובמפרשים שם (וראה חיד"א בשער יוסף להוריות (ו, א ד"ה אמר ר"ח). עין זוכר מערכת כ' אות ו').

*47) בהבא לקמן ראה לקו"ש חי"ל ע' 10 ואילך. „הדרן" שבס' השיחות תשנ"ב ח"ב (ע' 504 ואילך. שם ע' 507 ואילך). וש"נ.

48) ומרומז ענין זה (גם בנוגע לכללות תורה שבע"פ) בדברי הרמב"ם בריש הקדמתו לס' היד שם „למדה משה רבינו כולה כו' לשבעים זקנים כו' ליהושע שהוא תלמידו של משה רבינו מסר תורה שבע"פ וצוהו עליו' כו', וזקנים רבים קבלו מיהושע וקבל עלי כו'", והולך ומונה פלוני קיבל מפלוני כו', שבתושבע"פ ישנם ב' הגדרים, גדר מסירה וגדר קבלה — ראה לקו"ש חי"ל שם (ע' 12).

49) המשך תרס"ו ס"ע שפג. וראה שם ע' שצב ואילך.

50) רמב"ם הל' ממרים פ"א ה"ב־ג.

51) ראה רמב"ם בהקדמתו שם. הל' ממרים שם פ"ב.

שקוב"ה קא חייך ואמר נצחוני בני נצחוני[52], לכן הרי מגדר התורה הוא שישנם ענינים כאלו שבאו באופן של חידוש ע"י חכמי ישראל.

וב' אופנים אלו באים גם בשמיעת ד"ת מרבו: (א) תלמיד שרבו לומד עמו, (ב) השומע דבר שלא נאמר לו, דהוי כאילו נודע לו הענין מעצמו; והם שני האופנים שבגדר התורה – כמו שהיא באה במסורה מא' לשני, וכמו שהיא באה מעצמו, כיון שזה שהוא יודע ענין זה בתורה הוא לא לפי שרבו או חבירו אמר לו אלא הוא קיבל זה בלי שהדבר נמסר לו בייחוד.

ובזה תלוי הגדר דאמירת "דבר בשם אומרו": החיוב לומר דבר בשם אומרו מדגיש (כנ"ל) הענין דמסירת כל עניני התורה מדור לדור, ודבר זה הוא כאשר האומר אמרו לו בייחוד (גם כאשר אח"כ נתאמת הדבר בכלי שכלו); והאופן שאינו חייב לומר בשם אומרו (גם משום מילי דחסידותא) – כאשר שמע הדבר מבלי שהאומר ידבר אליו – בא ללמדנו גדר זה שבתורה שבא מצד ישראל המוסיפים ומחדשים בתורה (לא ע"י מסירה מדור דור).

ח. ועפ"ז יש לבאר מ"ש אאמו"ר בהמשך דבריו, שהטעם לזה שר' יוסי שאלו ממאן שמעת לה הוא, כי "ר' יוסי ביחוד מקפיד שיאמרו בשם האומרו . . אפילו אם לא לו אמר האומר רק ששמע מהאומר ע"ד שהי' בר"ח כאן שלא לר"ח אמר ר"ה אלא לרב אחא ור"ח רק שמע [ויתירה מזו ש"בדרשה זו הי' ר"ח מבין דבר מתוך דבר . . חדשם ר"ח בעצמו", כמ"ש אאמו"ר כאן[53]] עכ"ז ג"כ צריך לומר בשם אומרו ולכן שאלו ממאן שמעת לי'".

ומבאר, כי "ר' יוסי בחינתו הוא ע"ד בחי' אסתר כי אסתר הוא בחי' מלכות וכן ר' יוסי הוא בחי' מלכות".

וביאור הדברים, כי ספירת המלכות היא סוף כל דרגין, דלית לה מגרמא כלום, ולכן בה מודגש שגם החידושים הבאים מצד ישראל הם מהקב"ה, ואדרבה מדרגא נעלית יותר[54], מצד זה ש־ישראל וקוב"ה כולא חד.

ומטעם זה גופא בא הסיפור בנוגע לר"י שמתחלה לא אמר לו ממי שמעו, כ"א אחר שר"י שאלו ממאן שמעת לי',

[וכן בנוגע להמשנה בחולין כריתות ונדה ששנו במשנה דעת ת"ק ואח"כ דעת ר"י, שהתנא לא הזכיר שמו בתחלה וחזר והזכיר שמו, הא קמ"ל מאן ת"ק ר' יוסי]

כי מצד דרגת הגילוי כפי שנסדר ע"פ סדר השתלשלות התורה (הן בנגלה דתורה והן בפנימיות התורה בזהר), אין כאן הענין דמסורה אלא ענינו הוא כולו מצד החידוש דישראל, ורק מצד ר' יוסי, בחי' המלכות, נרגש כמו שהוא מצד ה־עצמות[55], דגם החידוש שמצד המקבל, הרי כח החידוש גופא הוא מהקב"ה, כנ"ל.

(משיחות ש"פ תשא תש"מ, ש"פ בלק תשמ"ג)

---

52) ב"מ נט, ב.

53) לקוטי לוי"צ שם ע' קמב.

54) ראה בהנסמן בהערה 49. וראה תו"ח ח"ש קלד, ג. מאמרי אדמו"ר האמצעי שמות ח"ב ע' שפב ואילך. נ"ך ע' נה ואילך. וב"הדרן" שבסה"ש תשנ"ב שם (ע' 508 ואילך), דחידושים אלה שמחדשים ישראל בתורה יש בהם עילוי לגבי עניני התורה כפי שהם מצד עצמם תורתו של הקב"ה, מצד שרשם בהעצמות. ע"ש באורוכה.

55) ראה אגה"ק ס"כ. המשך תרס"ו ד"ה כי המצוה (ע' שמא ואילך). ובכ"מ.